

17. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 27.06.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 20.08.2019).

18. Кодекс корпоративної етики та принципів компанії ТОВ «ХФК «Біокон». URL: <http://www.biocon-bc.com/ua/about/kodeks-korporativnoji-etiki/>. (дата звернення: 22.08.2018).

19. Соціальний звіт корпорації: перспективи впровадження в корпоративну практику України // Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.14 С. 103–108.

20. Директива 2014/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 жовтня 2014 року, що вносить поправки до Директиви 2013/34/ЄС щодо розкриття нефінансової та різноманітної інформації деякими великими підприємствами і групами. URL: http://msfz.ligazakon.ua/magazine_article/FZZ00125. (дата звернення: 12.08.2019).

21. Лукач І. В. Законодавче закріплення нефінансового звіту в контексті Угоди про Асоціацію. Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу: матеріали круглого столу (м. Київ, 9 листопада 2018 р.). К.: Видавництво Ліра-К, 2018. С. 95–99.

22. Сохацька О. М. Корпоративне управління в Україні: теоретико-методологічні аспекти / О. М. Сохацька, Н. П. Тарнавська, А. М. Тибін та ін. Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2007. 360 с.

23. Група «1+1 МЕДІА» презентувала перший звіт з корпоративної соціальної відповідальності серед медіа компаній України. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/grupa-1-1-media-prezentovala-pershiy-zvit-z-korporativnoyi-socialnoyi-vidpovidalnosti-sered-mediakompaniy-ukrayini-1098210.h> (дата звернення: 12.08.2019).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 34.096

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.25>

Єфремова К. В.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Yefremova K. Legal regulation of artificial intelligence in the era of digital economy

The article analyses some legal issues of artificial intelligence. In the first part of the paper, author provides classification and overview of the interdisciplinary research in this field. The next part of the paper illustrates artificial intelligence legal issues and provides approaches to mitigate these challenges. In particular, author examines artificial intelligence influence on the protection of personal data, intellectual property rights and civil liability.

Contemporary research on the risks of AI use is classified by the author into the following types: a) industry research, reflecting the possibilities and risks of introducing AI in existing branches of law; b) instrumental research, when the consequences of the implementation of AI are evaluated from the standpoint of individual legal institutions; c) an integrated approach to the development of specialized “robotics” (Robolaw), taking into account the requirements of cyber ethics and existing software rules implemented in machine algorithms by default.

The author defines the gaps of the economic and legal regulation of the use of AI in entrepreneurial activity related to anti-competitive actions.

In terms of the use of AI technologies, the author concludes that there are three main hypotheses which determine the main content of scientific approaches to the improvement or reform of legal systems, namely: 1) AI is the object of legal relations; 2) AI is a legal entity; 3) AI and works can be both an object and a legal entity (like the concept of an enterprise, which can be an object as a complete property complex or entity created in any legal form). The author concludes that the development of artificial intelligence requires changes in the legal framework.

Key words: digital economics, artificial intelligence, self-learning automated system, responsibility, results of intellectual activity, personal data, digital cartels.

У статті досліджено важливу науково-практичну проблему правового регулювання штучного інтелекту в цифровій економіці. Розглянуто галузеві правові ризики, пов'язані з використанням заснованих на штучному інтелекті програм. Проаналізовано наслідки імплементації автоматизованих

систем та виявлені проблеми регулювання штучного інтелекту відповідно до положень антимонопольного законодавства, законодавства про захист персональних даних і права інтелектуальної власності.

Ключові слова: цифрова економіка, штучний інтелект, автоматизована система, що самонавчається, відповідальність, результати інтелектуальної діяльності, персональні дані, цифрові картелі.

Стрімкий розвиток технологій сприяє появі нових методів виробництва, розширенню ринків та не менш швидкому розвитку цифрової економіки. Технології штучного інтелекту впроваджуються в робочі процеси будь-якої індустрії. Однією з актуальних проблем сьогодення є питання про роль та місце штучного інтелекту в системі суспільних правовідносин, що регулюються різними галузями права.

Штучний інтелект (далі – ШІ) впроваджується з метою підвищення якості бізнес-процесів та поліпшення діяльності підприємств. Компанії використовують ШІ, щоб створити віртуальних помічників або співрозмовників з клієнтами – чат-ботів. Останні розробляються з метою виконання стандартних операцій. У сфері управління даними ШІ дозволяє контролювати і стежити за даними компанії. Так, технології ШІ можуть стежити за станом обладнання, що знижує ризики ушкоджень або раптових поломок.

Для успішної роботи компаніям необхідно прогнозувати і аналізувати ринок, але через велику кількість даних виявляти закономірності стає важче. У цьому й допомагає ШІ – завдяки вмінню навчатися він може аналізувати великі за обсягом дані та якісно прогнозувати, використовуючи предиктивну аналітику.

У фінансовій сфері технології знижують витрати, мінімізують ризики, а також забезпечують прогнозування. У ритейлі ШІ впроваджують, щоб оптимізувати логістику, знизити витрати, поліпшити обслуговування клієнтів і аналізувати попит. Інноваційні рішення допомагають оптимізувати якість продукції та прискорити темп виробництва.

Це стосується всіх без винятку сфер діяльності, в тому числі й тих, які вже не один рік прогресують за рахунок інновацій: транспортних і логістичних систем, страхових і фінансових послуг, енергетики та робототехніки на виробництві.

На думку О. Кравцової, є три основні сфери, де алгоритми ШІ застосовуватимуться найактивніше саме в Україні. Перша – держава, яка формує політику та пріоритети, державні замовлення, залучення інвестицій та фінансування проектів. Наприклад, використання систем ШІ в публічних сервісах, формування політики відкритих даних, розробка програм підтримки стартапів з ШІ та залучення їх до GOVTech-діяльності. Другою сферою є бізнес, який завдяки гнучкості, якісному менеджменту і високій швидкості впровадження може розбудовувати машинне навчання, IoT, AR/VR, робототехніку. Третя сфера – державно-приватне партнерство, яке експерти вважають найбільш оптимальним варіантом формування нової індустрії. Тут мова йде про розвиток ШІ для освоєння космічного простору, смарт-міста, нової енергетики і транспорту [1].

Передові методи аналізу даних машинного навчання і технологій штучного інтелекту відкрили можливість створення програм, які в процесі самонавчання стають незалежними від свого творця. Такі програми можуть генерувати результати, що не охоплювалися задумом розробника, але стали можливі завдяки узагальнюючій здатності, яка лежить в їх основі алгоритму.

Узагальнююча здатність алгоритму – це здатність на підставі приватних спостережень робити загальні висновки. Дана здатність становить сутність машинного навчання [2].

Впровадження інтернету речей ставить питання перевизначення правосуб'єктності в умовах, коли речі, оснащені належним технічним інструментарієм, здатні здійснювати повний спектр необхідних операцій і взаємодій без участі людини (що прямо пов'язане з використанням так званого штучного інтелекту і схожих технологій).

Як слушно зауважує О. М. Вінник, використання цифрових технологій всупереч інтересам суспільства та/або з порушенням прав та законних інтересів окремих осіб загрожує як громадянському суспільству, так і цифровій економіці [3, с. 12]. Це пов'язано із необхідністю вирішення нових проблем, зумовлених використанням нових цифрових технологій, які неможливо урегулювати вже існуючими класичними нормами моралі та права.

Слід зазначити, що «сильний» штучний інтелект, що володіє свідомістю [4], до сих пір не створений, так само як досі жодному алгоритму не вдалося пройти тест Тьюрінга [5], що використовується для визначення, чи наділена машина власним інтелектом.

Зараз створено лише «слабкий» штучний інтелект – алгоритм, здатний узагальнювати масив навчальних даних і на підставі цього узагальнення робити прогнози щодо раніше невідомих йому прикладів⁴. Таким чином, з метою цієї статті поняття «штучний інтелект» або автоматизована система, що самонавчається, використовується в сенсі, актуальному для справжнього етапу розвитку

⁴ Прикладами програм, заснованих на ШІ, можуть бути безпілотні транспортні засоби та літальні апарати, алгоритми ідентифікації осіб і розпізнавання рукописного введення, голосові асистенти.

науки і техніки, а саме як програма, яка завдяки ітеративному навчанню на великих масивах даних здатна створювати незалежні від задуму розробників результати.

Створення алгоритмом, заснованим на ШІ, результатів, що не охоплювалися задумом розробника, актуалізувало дискусію про загально-теоретичні питання, такі як правосуб'єктність ШІ, дискримінація алгоритмом ШІ людей за різними ознаками, відповідальність під час використання ШІ. З'явилися також питання, специфічні для окремих галузей права, наприклад: хто є правовласником творів, створених ШІ, хто несе відповідальність за «цифрові» картелі, створені в автоматичному режимі алгоритмами ШІ без участі людини, та інші питання щодо розподілу відповідальності.

Сучасні дослідження ризиків застосування ШІ можуть бути класифіковані на такі види, як: а) галузеві дослідження, що відображають можливості та ризики імплементації ШІ в існуючі галузі права [6]; б) інструментальні дослідження, коли наслідки впровадження ШІ оцінюються з позицій окремих правових інститутів (відповідальність, персональні дані, кібербезпека) [7]; в) комплексний підхід до розробки спеціалізованого «права роботів» (Robolaw) з урахуванням вимог кібернетичної етики та існуючих програмних правил, імplementованих у машинні алгоритми за замовчуванням [8].

До першого виду досліджень може бути, зокрема, віднесено оцінку наслідків імплементації автоматизованих систем і проблем регулювання ШІ відповідно до положень антимонопольного законодавства, законодавства про захист персональних даних і права інтелектуальної власності. Наприклад, під сумнівом може залишатися доцільність надання роботам (ШІ) прав автора під час створення результатів інтелектуальної діяльності. Дати однозначну відповідь на це питання важко, в тому числі в силу зовнішніх ефектів, пов'язаних з тим, що регулювання ШІ в рамках однієї з галузей права може відбиватися на інші галузі.

До другого виду досліджень відносяться розробки в галузі регулювання автономних і напівавтономних транспортних систем [9], автоматизованих біржових консультантів (robo-advising) [10], банківської діяльності [11], застосування ШІ в корпоративних процедурах [12]. Слід зазначити, що спеціалізоване регулювання окремих ШІ-технологій може не дати бажаного результату в зв'язку з малим вивченням і високою динамікою розвитку технологій. У цьому випадку важливо врахувати функціональні та інституційні зміни, що визначають застосування технологій.

У межах третього виду досліджень розглядаються визначальні потенційні регуляторні стратегії питання щодо суб'єктності ШІ та взаємодії людини і робототехніки в процесі прийняття рішень.

У кожній спеціалізованій галузі права фахівці намагаються дати відповідь на питання щодо змін у правилах правового регулювання, які виявляють ШІ і роботи. Типове обговорення полягає у тому, що поява творів, створених роботами, вимагає зміни норм, які надають захист «автору», що явно не застосовується до роботів [13].

На думку Є. А. Войниканиса, О. В. Семенової та Г. С. Тюляева, правові ризики застосування ШІ можна згрупувати на два типи залежно від етапу життєвого циклу ШІ: етап навчання ШІ – правові ризики, що виникають в процесі збору, зберігання і аналізу даних системами штучного інтелекту (оцінка ризиків *ex ante*); етап експлуатації ШІ – правові ризики, що виникають у процесі експлуатації ШІ. Наприклад, проблема відповідальності, що виникає в результаті використання програм ШІ, питання приналежності виняткових прав на результати, створених ШІ (оцінка ризиків *ex post*) [14].

Наведена класифікація є допустимою через те, що зараз навчання і експлуатація алгоритму ШІ відбуваються окремо: спочатку програма ітеративно навчається на наборі даних (етап навчання), і лише по завершенню навчання розробник програми запускає програму в експлуатацію, наприклад розміщує програму в Play Market або App Store для скачування користувачами (етап експлуатації). Іншими словами, алгоритми самонавчального до моменту експлуатації, а не під час експлуатації. Застосовувані сьогодні алгоритми не піддаються навчанню під час експлуатації: розробник спочатку в ході розробки навчає алгоритм на даних, після чого навчена версія алгоритму використовується без будь-яких змін до тих пір, поки не буде замінена заздалегідь навченою новою версією алгоритму.

Правові ризики, що виникають на етапі навчання алгоритму штучного інтелекту, розглянемо на прикладі права інтелектуальної власності. Однією з проблем, які виникають на етапі навчання алгоритму, є питання про те, хто є правовласником програми ШІ. Штучний інтелект, як уже було зазначено вище, навчається на великих масивах даних. Під час навчання відбувається підстроювання параметрів алгоритму під навчальну вибірку (великий масив даних), ці підібрані параметри і є результатом процесу навчання (ключовий компонент для успішної експлуатації ШІ). Тому виникає питання, чи є створений алгоритм ШІ похідним твором від бази даних, на якій він навчався. Відповідь на це питання не є очевидною. Якщо алгоритм ШІ вважати похідним твором від бази даних, розробнику важливо отримувати ліцензію на базу даних, яка допускає створення похідних творів.

На етапі експлуатації правові ризики застосування ШІ проявляються в інших аспектах. Найболючішими є питання, пов'язані з відповідальністю за заподіяння шкоди життю або здоров'ю під час експлуатації ШІ, зокрема: чи можна покласти відповідальність на розробника програми ШІ або виробника товару, що працює на підставі ШІ? За яких умов відповідальність може бути

покладена на користувача системи ШІ? Ці питання виходять за межі нашого дослідження, тому ми розглянемо дані ризики на прикладі таких правових інститутів, як відповідальність за антиконкурентні дії та картельні змови.

Все частіше для досягнення антиконкурентних угод використовуються цифрові технології. Зокрема, на більш ніж 2000 аукціонах в РФ були виявлені аукціонні роботи, збиток від яких склав десятки мільярдів рублів [15]. На жаль, така офіційна інформація щодо України поки відсутня, але цифри також вражаючі.

Дійсно, програми часто використовуються для змови на торгах: наприклад, створюються аукціонні роботи, які запрограмовані на мінімальне зниження від початкової ціни контракту. Все частіше використовуються також цінові роботи, які відстежують ціну товару конкурентів і встановлюють аналогічну ціну на свій товар.

«Цифрові картелі» виступають абсолютно новим явищем. Аріель Езрачі, професор Оксфорда і фахівець в антимонопольному праві, зазначає, що цифрові картелі – це змова крупних виробників, яка стала наслідком використання програм, заснованих на ШІ [16].

Ключовою особливістю ШІ є те, що він діє самостійно за незалежним від розробника і користувача сценарієм. Тому у галузі антимонопольного права ШІ розглядається як новий інструмент, який потенційно може сприяти змові господарюючих суб'єктів і монополізації ринку. Так, цифрові картелі відкривають можливість змови без участі людини, в автоматичному режимі. Наприклад, два господарюючих суб'єкти починають використовувати засновану на ШІ програму з метою оптимізації ціноутворення. Однак програма ШІ в якості самої оптимальної стратегії обирає стратегію підтримки ціни на рівні ціни конкурентів. Підсумком є змова в автоматичному режимі, що стався без участі самих господарюючих суб'єктів.

Ключове питання, пов'язане з цифровими картелями, полягає в пошуку відповіді на запитання, хто є суб'єктом відповідальності за таку змову в автоматичному режимі. Чи можна вважати відповідальними за змову розробників програми або господарюючих суб'єктів, які її використовують? Чи можна взагалі говорити про відповідальність даних осіб, тому що розробники й суб'єкти, які використовують подібні програми, можуть зовсім не мати наміру вступити в змову?

Існує ще одна дуже суперечлива проблема з Децентралізованою автономною організацією (скорочено DAO) або Децентралізованою автономною корпорацією (скорочено DAC). Правовий статус децентралізованої компанії в закордонних юрисдикціях ще не визначений, але він стоїть на порядку денному, в тому числі й в Україні.

DAO – організація, керована комп'ютерними програмами «розумних контрактів». Компанія побудована за горизонтальним принципом, коли кожен учасник організації є повноправним співвласником, наділений рівними повноваженнями, але в традиційному сенсі немає виконавчого органу [17].

Інструментом управління компанії є блокчейн, у якому записуються фінансові операції, всі правила ведення бізнесу, порядок прийняття рішень з будь-яких питань та алгоритми будь-яких дій. Уся взаємодія всередині компанії здійснюється за допомогою розумних контрактів. Такі програми повністю регулюють діяльність DAO та самостійно приймають юридично значущі рішення.

DAO принципово відрізняється від звичайної корпорації через свою децентралізовану структуру: немає посадових осіб, які виконують організаційні, адміністративні чи регулюючі функції, тому за корпоративною позицією неможливо знайти відповідальну особу [18].

Повна відсутність відповідальності таких суб'єктів, як розробник, виробник або користувач, створює серйозну проблему для існуючої правової доктрини. У зв'язку з цим розглядається можливість і доцільність визнання штучного інтелекту юридичною особою.

Схожі ідеї поступово набирають силу, в тому числі в резолюції Європейського парламенту від 16 лютого 2017 року з рекомендаціями Комісії за цивільно-правовими правилами в галузі робототехніки 2015/2103 (INL), яка пропонує ввести нову правову категорію «електронна особистість» з автономним штучним інтелектом, а також в законопроекті Конгресу США «Принцип фундаментального розуміння юзабіліті і реалістичної еволюції штучного інтелекту 2017 року» (або «Закон про майбутнє штучного інтелекту 2017 року»).

Як зазначає О. Е. Радутний, що такий підхід до ШІ, на перший погляд, може здатися дивним. Але те ж саме стосується й іншого віртуального утворення, а саме юридичної особи. Ніхто ніколи не бачив її, ми знаємо про її існування завдяки діям людини. Однак це не заважає юридичній особі бути суб'єктом правовідносин [18, с. 138–153].

Згаданий Проект Резолюції Європейського парламенту передбачає покласти основну частку відповідальності на виробника і зобов'язати виробників та власників таких безпілотних автомобілів мати страховку. Однак проект також передбачає поділ відповідальності між виробником і власником залежно від ситуації та наділення роботів статусом «електронних особистостей», які володіють специфічними правами й обов'язками. Можна стверджувати, що проект Резолюції пропонує надати роботам права людини замість встановлення нормальних правових рамок їх використання і застосування [19].

Зазначений проект встановлює загальні та етичні принципи розвитку галузі робототехніки і штучного інтелекту для використання в громадянському суспільстві, що повинні враховуватися у випадках соціального, екологічного впливів та впливу на здоров'я людей робототехніки і могли б забезпечити відповідність дій роботів правовим, етичним стандартам і стандартам безпеки.

Виходячи зі змісту дискусій про перспективи правового регулювання в умовах застосування технологій ШІ, можна зробити висновок про наявність трьох основних гіпотез, які визначають основний зміст наукових підходів до вдосконалення або реформування правових систем, а саме: 1) ШІ є об'єктом правовідносин; 2) ШІ є суб'єктом правовідносин; 3) ШІ та роботи можуть бути як об'єктом, так і суб'єктом правовідносин (на кшталт поняття підприємство, яке може бути об'єктом як цілісний майновий комплекс або суб'єктом господарювання, створеним у будь-якій організаційно-правовій формі).

На сьогодні універсальної відповіді на усі поставлені у статті питання не існує. Однак очевидно, що розвиток машинного навчання прискорює та актуалізує пошук відповідей на ці питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кравцова О. Вперед у майбутнє: чому уряд повинен звернути увагу на штучний інтелект. Економічна правда, 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/09/4/651230/> (дата звернення: 20.08.2019);
2. Balcan M. Machine Learning. Generalization Abilities: Sample Complexity Results. URL: <https://www.cs.cmu.edu/~ninamf/courses/601sp15/sc-2015.pdf> (дата звернення: 17.08.2019).
3. Вінник О. М. Правове забезпечення цифрової економіки та електронного бізнесу. Монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2018. С. 212.
4. Russel S., Norvig P. Weak AI: Can Machines Act Intelligently? Strong AI: Can Machines Really Think? / Artificial Intelligence. Modern Approach. 3rd Edition. Pearson Education Limited, 2016. P. 1020–1034.
5. Тест Тьюрінга. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тест_Тьюрінга (дата звернення: 20.08.2019).
6. De Cock M., Buning L. Belder and de Bruin R. Mapping the Legal Framework for the introduction into Society of Robots as Autonomous Intelligent Systems / The Law of the Future and the Future of Law. The Hague, Hiil, 2012.
7. Balkin J. M. The Three Laws of Robotics in the Age of Big Data / *Ohio State Law Journal*, 2017. Vol. 78. Forthcoming. Yale Law School, Public Law Research Paper № 592. URL: <https://ssrn.com/abstract=2890965> (дата звернення: 1.09.2019).
8. Palmerini E. RoboLaw: Towards a European framework for robotics regulation / Robotics and Autonomous Systems, 2016. Vol. 86. P. 78–85.
9. Peng T. Global Survey of Autonomous Vehicle Regulations. AI Technology & Industry Review. 2018; Medium. URL: <https://medium.com/syncedreview/global-survey-of-autonomous-vehicle-regulations-6b8608f205f9> (дата звернення: 07.08.2019).
10. Miller R. M. Don't Let Your Robots Grow Up to Be Traders: Artificial Intelligence, Human Intelligence, and Asset-Market Bubbles / *Journal of Economic Behavior and Organization*, Forthcoming. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.415220> (дата звернення: 07.08.2019).
11. Wall L. D. Some Financial Regulatory Implications of Artificial Intelligence / Federal Reserve Bank of Philadelphia. 2017. URL: <https://www.philadelphiafed.org/-/media/bank-resources/supervision-and-regulation/events/2017/fintech/resources/some-financial-regulatory-implications-of-artificial-intelligence.pdf?la=en> (дата звернення: 20.08.2019).
12. Möslein F. Robots in the Boardroom: Artificial Intelligence and Corporate Law (September 15, 2017). in: Woodrow Barfi eld and Ugo Pagallo (eds), *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence*, Edward Elgar, (2017/18, Forthcoming). URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3037403> (дата звернення: 27.08.2019).
13. D. Levy, *Robots Unlimited, Life in a Virtual Age* (2006) by A K Peters, Ltd. P. 397. URL: <https://www.worldcat.org/title/robots-unlimited-life-in-a-virtual-age/oclc/58526310> (дата звернення: 29.08.2019).
14. Войниканис Є. А., Семенова О. В., Тюляев Г. С. Штучний інтелект і право: виклики та можливості самонавчальних алгоритмів. Вісник ВГУ, 2018. Серія: Право. № 4. С. 137–148.
15. Андрей Цариковский: ФАС скорректирует свою нормативную базу и методы работы. URL: <http://emc.fas.gov.ru/press-tsentr/publikatsii/1857-andrej-tsarikovskij-fas-skorrektiruet-svoyu-normativnuyu-bazu-i-metody-raboty> (дата звернення: 07.09.2019).
16. Ezrachi A., Stucke M. Two Artificial Neural Networks Meet in an Online Hub and Change the Future (Of Competition, Market Dynamics and Society). *Oxford Legal Studies Research Paper*, 2017. № 24/2017. URL: <https://www.competitionpolicyinternational.com/two-artificial-neural-networks-meet-in-an-online-hub-and-change-the-future-of-competition-market-dynamics-and-society/> (дата звернення: 07.09.2019).

17. Decentralized Autonomous Corporation. URL: <https://www.eoscanada.com/en/knowledge-base/dac> (дата звернення: 10.09.2019).
18. Radutniy Oleksandr. Adaptation of criminal and civil law in view of scientific-technical progress (Artificial Intelligence, DAO and Digital Human) Проблеми законності. 2019. Вип. 144. 200 с.
19. Марія Коваль. Електронна особистість: навіщо ЄС обговорює права роботів. Європейська правда. 2017. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:J9uwbkvAGoQJ:https://www.euro-integration.com.ua/experts/2017/01/24/7060539/+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=safari> (дата звернення: 07.09.2019).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ ЗА ПОРУШЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

УДК 347.45/.47

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.26>

Сіщук Л. В.,

кандидат юридичних наук, завідувач Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Sishchuk L. Responsibility of participants of business associations for violation of the corporate agreement

The article analyzes the scientific perspectives on civil liability and corporate agreement. It is determined that, in case of violations of the statutory regulations governing, the exercise of subjective civil rights and / or non-compliance with the corresponding duties, there is a need to protect them in the manner prescribed by law. The possibility of defining measures of civil liability in corporate agreements is considered, which is conditioned by ensuring effective and transparent management in the company, corporate control, settlement of corporate conflicts and more. Determined that the activities of civil liability can be divided into general and special. Argued that the activities of civil liability should be determined not only by law, and can be fixed in the company's charter and corporate contract detailing the possibility of applying a measure of liability depending on the violation of one or another way of exercising corporate rights, which is defined by a corporate agreement.

It was determined that summarizing the number of corporate agreements concluded in the practical sphere and determination of feasibility of applying certain civil liability measures under such agreements are possible only for the results of such cases in courts. However, the existence of a large number of such corporate disputes is hardly possible to indicate. At the same time, some examples of case law can be called.

Determined that general measures of civil liability, namely the payment of penalties and damages, it is advisable to apply if the corporate agreement defines the procedure for the management of property corporate rights, payment of monetary compensation - in the management of non-property (organizational) rights. Along with the general civil liability measures to the members of the company for breach of the terms of the corporate agreement, special measures can be applied, namely the sale and purchase of shares, the terms of which should be directly stated in the company's charter and / or corporate agreement.

Keywords: corporate agreement, civil liability measures, compensation of damages, payment of penalty, payment of compensation, purchase and sale of corporate rights.

У статті проаналізовано наукові погляди щодо цивільно-правової відповідальності і корпоративного договору. Визначено, що заходи цивільно-правової відповідальності можуть бути поділені на загальні і спеціальні. Аргументовано, що заходи цивільно-правової відповідальності визначено не тільки законом, вони повинні бути закріплені у статуті товариства та корпоративному договорі з деталізацією можливості застосування того чи іншого заходу відповідальності залежно від порушення того чи іншого способу здійснення корпоративних прав, визначеного корпоративним договором.

Ключові слова: корпоративний договір, заходи цивільно-правової відповідальності, відшкодування збитків, сплата неустойки, виплата компенсації, купівля-продаж корпоративних прав.

Здійснення суб'єктивних цивільних прав супроводжується дотриманням особою принципів, меж та форм, що визначаються законодавством. Вступаючи у цивільні правовідносини, особа реалізує суб'єктивне право, якому кореспондує обов'язок іншої особи вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення. У разі порушення нормативних приписів, що визначають порядок здійснення суб'єктивних цивільних прав та/або невиконання кореспондуючих обов'язків, виникає потреба у їх захисті в